

Tartalom

A szabadság és annak korlátai. Miért jó és miért lehet rossz a szabadság az egyénnek és a társadalomnak? Honnan erednek és milyen fajtái vannak a korlátainknak? Miért korlátozza a társadalom a szabadságunkat, és mekkora a szabadság kívánatos mértéke? A hatalom és tulajdonságai.

Megjegyzés

Elég hosszú és elég filozofikus téma, sok kisbetűvel. (Az első fele elvontabb, utána valamivel gyakorlatibbá válik.) Elsősorban annyiból érdekes, hogy a szabadságnak hátrányai, a korlátoknak pedig előnyei is lehetnek.

A szabadság motívuma

(Azonosító: 045; Változat: 01)

Pozíció a műben

Előszó

A világ működése

Bevezetés

Elvek

Alapok

Élet

Elme

Az elme jelenségei

Forma

Boldogság

A szabadság motívuma

A siker motívuma

A boldogság keresése és korlátai

Értékek

Ember

Társadalom

Egység

Program

Az ember élete

1. Szabadság	2	—
2. Korlátok	2	
2.1. A korlátok jelentése.....	2	1
2.2. A korlátok fajtái	3	
2.3. A korlátok relativitása és esetlegessége	5	—
3. A szabadság előnyei és hátrányai	6	
3.1. A szabadság egyéni előnyei és hátrányai	6	2
3.2. A szabadság társadalmi előnyei és hátrányai	7	
3.3. Akik nem tudnak élni a szabadsággal	8	
4. A szabadság társadalmi korlátozása	9	—
5. Hatalom	10	

1

2

3

1. Szabadság

(Ez és a következő téma a szabadságvágyhoz, illetve a sikervágyhoz és a magas önértékelés vágyához kapcsolódik. Egy további motivációhoz, a kíváncsisághoz, az igazság megismerésének vágyához kapcsolható a ‘Hazugság’ téma, melyben többek között arról lehet olvasni, hogy mik lehetnek az igazság elkendőzésének hasznai és kárai, illetve hogy mikor lehet, és mikor nem tanácsos hazudni.)

4

5

A szabadság azt jelenti, hogy azt tehetjük, amit szeretnénk.

A szabadságvágy az egyik **univerzális motiváció**, mely nagyrészt az öntudattal jelenik meg. A szabadságvágy így nem kapcsolódik szorosan a formához, amelyben léteünk, az öntudattal bíró elmék formájuktól függetlenül vágnak rá. Bővebben lásd a ‘Forma, öntudat, motivációk és érzelmek’ témában.

6

2. Korlátok

7

2.1. A korlátok jelentése

A korlátok azt jelentik, hogy **nem tehetünk meg mindent, amit szeretnénk**, vagyis szabadságunk határát húzzák meg. Ilyenek például az ember életének korlátai, így az, hogy

8

bármennyire is szeretnénk, nem élhetünk 200 évig; de ilyenek a társadalmi korlátok is, mondjuk a törvények.

2.2. A korlátok fajtái

Sokféle korlát van.

1) Formai eredet szerint

- **A szűkebb biológiai forma korlátai**

A szűkebb biológiai forma **a biológiai formának csak a tartós (és gyakran átfogó) elemeit** foglalja magában. Így egy ember esetében azt igen, hogy maximum 120 éves koráig élhet, de azt nem, hogy ő éppen 177 centire nőtt meg. (A tágabb biológiai forma azonban már az utóbbit is tartalmazza.) Bővebben lásd 'A forma alapjai' témában.

E korlátok **egy faj testi és elmebeli korlátai**, kezdve az említett maximális életkortól, azon keresztül, hogy milyen gyorsan tudunk futni, milyen magasra tudunk ugrani, odáig, hogy mekkora a memóriánk kapacitása és hogy milyen gyorsan tudunk gondolkozni általában véve.

- **A szűkebb társadalmi forma korlátai**

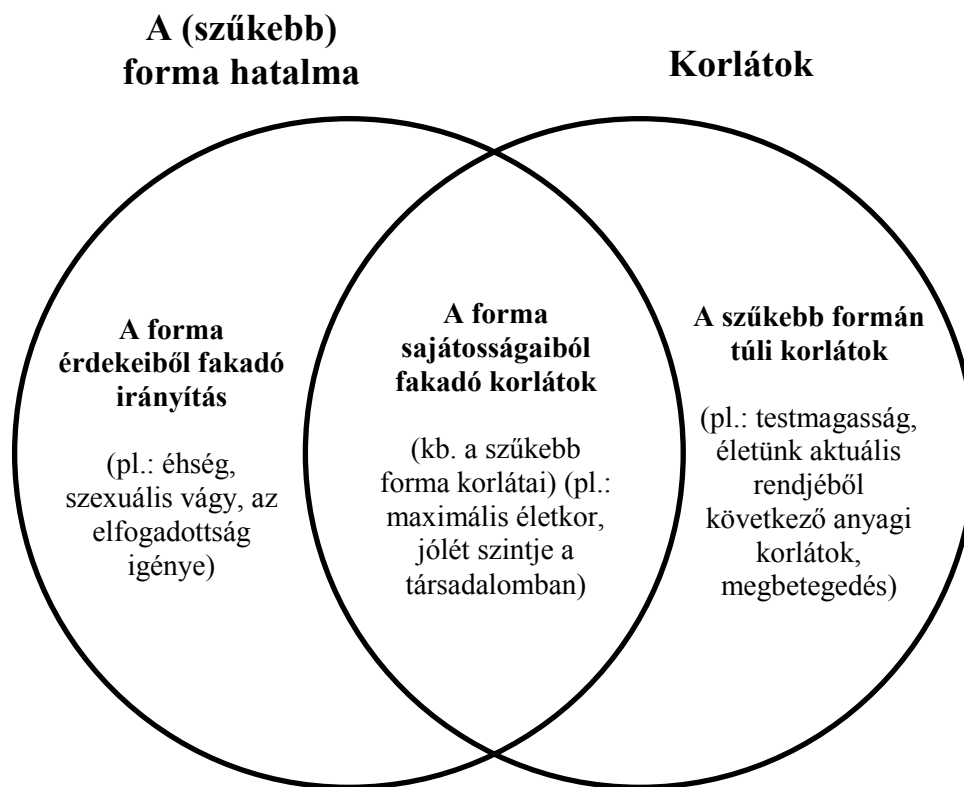
Ezek a társadalmi forma tartós elemei. **Egyfelől** – hasonlóan a biológiai formánál látottakhoz – ide tartoznak **a társadalom sajátosságaiból, teljesítőképességéből fakadó korlátok**, például, hogy az mekkora jólétet tud biztosítani a (különböző társadalmi rétegekhez tartozó) tagjainak. **Másfelől** a társadalmi rend megköveteli, hogy **a társadalom tagjai tartózkodjanak bizonyos viselkedésektől**, és amennyiben ezekre mégis kedvet éreznének, a társadalom korlátozza őket: mondjuk a törvényei segítségével (ahogyan a lopást büntetéssel fenyegeti) vagy anyagi ösztönzéssel (ahogyan a munkakerülőknél kevesebb jut).

- **A szűkebb formán túli korlátok**

Ide sorolhatóak **a tágabb értelemben vett forma által megszabott korlátok**, így az egyéni **biológiai** adottságaink, mint az említett testmagasság, melynek révén nem lehetünk jó kosarasok; **társadalmi** részről pedig ilyenek az életünk aktuális rendjéből fakadó anyagi korlátok, hogy aktuális fizetésünkből nem tudunk megvenni egy luxusautót.

Másfelől vannak a **formán kívüli**, egyedi, eseti tényezőktől eredő **korlátok** is. Ilyen lehet többek között, ha megbetegszünk, és emiatt képtelenek vagyunk teljesíteni; ha kirabolnak; vagy ha valaki megfenyeget bennünket, hogy ne tegyünk valamit, különben...

A következő **ábra** azt szemlélteti, hogy **a forma hatalmának összetevői**, azaz a forma érdekeiből fakadó irányítás, és a forma sajátosságaiból fakadó korlátok, **hogyan viszonyulnak a korlátokhoz**. A forma hatalmát lásd 'A boldogság eredete és a forma hatalma' témában.

(Meg kell említeni, hogy az ábra nem teljesen pontos, mivel bizonyos korlátok a forma érdekeiből fakadó irányítást szolgálják. Ezek a fent említett, a társadalmi rendet biztosító korlátok, amire a lopás és a munkakerülés példáját hoztam. ‘A boldogság eredete és a forma hatalma’ témában, a társadalmi forma eszközei között is megjelennek ezek, mint normák és anyagi ösztönzés.)

2) Fizikai és motivációs korlátok

Vannak olyan korlátok, melyeket **fizikailag nem tudunk áthágni**, amilyen a maximális életkor; de olyanok is vannak, melyeket **elvileg át lehet hágni**, csak az kellemetlen következményeket von maga után, mint amilyen a lopás tilalma.

(Ezekon kívül még úgy is vissza lehet tartani valakit egy viselkedéstől, hogy a viselkedéshez magához kapcsolódó **motivációit módosítjuk**, például ha azt az etikai elvet ültetjük el a fejében, hogy a házasságtörés helytelen. **Az ilyet azonban nem nevezem korlátnak**, hiszen ekkor már az ember összességében nem is szeretne az adott módon viselkedni. A motivációs korlátok tehát nem ezek, hanem az imént említett kellemetlen következmények.)

3) Megváltoztatható és megváltoztathatatlan korlátok

Bizonyos korlátokat jobban, másokat kevésbé vagy egyáltalán nem tudunk befolyásolni. A törvényeket például akármikor átírhatjuk, az emberi faj maximális életkorára azonban már jóval kevésbé tudunk hatással lenni. Továbbá **bizonyos korlátokat csak közösségileg tudunk megváltoztatni, másokat egyénileg is.**

4) Egyéb, sajátos korlátok

• Önmagunk korlátozása

Bár irracionálisnak tűnhet, az emberek nem ritkán maguk korlátozzák a lehetőségeiket. Ilyen az...

- Ahogyan a kényelem kedvéért **ragaszkodunk az ismerőshöz és megszokotthoz**.
- Amikor a **dilemmától vagy a felelősségtől való megszabadulás** kedvéért lemondunk a döntés szabadságról. Így vannak, akik le akarnak szokni a dohányzásról, és ezért eleve nem tartanak otthon cigarettát; illetve vannak, akik nem szeretik, ha kiderül, hogy rosszul döntöttek, ezért a döntést gyakran átengedik másoknak.
- Amikor ahelyett, hogy szabadon kiválasztanánk, mit tegyünk, milyenek legyünk, hasonulunk, **konformálódunk** a környezetünkhöz; illetve amikor a **közösségekhez csatlakozva elfogadjuk azok szabályait**.

- **Kényszerű változás**

A **korlátok változhatnak is az időben**, megváltoztatva, hogy mit tehetünk meg, mire vagyunk képesek. Például egy felnőttől a társadalom másféle viselkedést vár el, mint egy gyerektől, illetve, ahogyan öregszünk, romlanak a testi képességeink. Lásd erről a 'Mi vagyok és mi nem?' témában.

2.3. A korlátok relativitása és esetlegessége

Azaz a korlátok formáról-formára különböznek; illetve az, hogy valaki milyen formai korlátok között kell, hogy éljen, az részben a véletlen terméke.

Ami a **relativitást** illeti, az ember például maximum 120 évig él, míg egyes bálnák akár 200-ig is. A korlátok **esetlegességéről** két szempontból is beszélhetünk. Egyfelől esetleges az, hogy egy **elme milyen formába születik**, embernek vagy bálnának, demokráciába vagy diktatúrába. Másfelől bizonyos mértékig az is esetleges, hogy egy adott **forma milyen korlátokkal rendelkezik**. Például könnyen lehet, hogy nincs különösebb oka annak, hogy éppen tíz ujjunk van – és ezáltal annak, hogy mit tudunk elzongorázni. Az utóbbihoz lásd 'Az evolúció tökéletlensége' témában az evolúciós folyamat esetlegességét.

Ez annyiból érdekes, hogy a (formától való) **korlátaink** mások is lehetnének, azok **nem tartoznak a lényegünkhöz**.

Ha ugyanis más formába születünk, vagy az adott forma másképp alakul, most más korlátokkal szembesülnénk, de akkor is, ha képesek lennénk megváltoztatni a formát. Ennek ellenére **az ember hajlamos beletörődni a korlátaiba**, megváltoztathatatlanak elfogadni azokat, például azt, hogy meddig élhet. Ez részben megnyugvást ad, de egyúttal le is mondunk vele a lehetőségről, ha esetleg mégis lehetne tenni valamit. Lásd ehhez a 'Felvilágosulás és szabadság' témában a forma saját kezünkbe vételéről, és a korlátok magunk által történő megszabásáról mondottakat. (Az ember egyébként a (szűkebb) formán túli korlátaiba, a rossz helyzetbe is gyakran túl könnyen beletörődik. Lásd az 'Önálló megismerés és cselekvés' témában, hogy igyekezzünk tenni ezek ellen.)

Mivel a (formától való) **korlátaink** nem tartoznak a lényegünkhöz, azok **nem is természetesek a számunkra**.

Legalábbis az elme univerzális része számára. Ezért nem is csoda, ha az emberek kisebb-nagyobb része idegenkedik az olyasmiktól, mint a halál, a kényszerű változás vagy a kétneműség által szabott korlátok; hogy egyesek nem tartják természetesnek a társadalmi rétegződést vagy éppen (az iparizált, specializált) munkát. Hasonlóan, **a forma motivációi** (a szexuális vágy, birtoklási vágy, versenyszellem, az elfogadottság igénye, a konformitás vágya, stb...) **sem tűnnek feltétlenül természetesnek**, a lényegünk részének, annak, aki előtt felsejlik a forma hatalma. A biológiai és a társadalmi forma azonban jelentősen

befolyásolják a gondolkodásunkat, így a többség mégsem ütődik meg túlzottan az ilyesmiken.

1

3. A szabadság előnyei és hátrányai

3.1. A szabadság egyéni előnyei és hátrányai

2

Hogy a szabadság, ha azt tehetjük, amit szeretnénk, **miért jó** az egyénnek, nem kell sokat magyarázni. A legfontosabbat már említettük: a szabadság az egyik univerzális motivációnk, az öntudattal bíró elme eredendően vágyik rá.

3

Amiről részletesebben érdemes szólni, az sokkal inkább az, hogy a szabadság **terhes is lehet**. (Illetve, hogy a korlátoknak is megvannak a hasznai.)

Felületesen szemlélve ugyanis nem biztos, hogy észrevennénk ezt; annál is kevésbé, mert a szabadságot gyakran egyoldalú jónak állítják be. Lásd alább a szabadságot, mint szlogent. Lásd továbbá a 'Hazugság' témában, hogy az igazság elkendőzése is hasznos lehet: az igazság tudniillik a másik olyan dolog, melynek a hátrányai fölött hajlamosak lehetünk elsiklani.

4

1) Korlátok nélkül nem létezhetnénk

Ahhoz ugyanis, hogy ebben a világban megjelenhessünk, szükségünk van valamilyen biológiai formára, és minden formának megvannak a korlátai.

5

2) A korlátok biztos pontokat, kapaszkodókat, kereteket is adnak

Melyeket a szabadsággal elveszítünk. Például ha egy társadalomban az a szabály, hogy az embernek a húszas éveiben családot kell alapítania, akkor a fiataloknak adott az irány. Ha ez az elvárás meggyengül, akkor amellet, hogy mentesülnek a kötöttségtől, a bizonytalanság is erőt vehet rajtuk, és végül akár rosszabbul is járhatnak, mint egyébként.

6

3) Aki szabad, annak döntenie kell, és haladnia kell a választott úton

Ez pedig racionalitást, energiát és kitartást, nem utolsósorban pedig bátorságot igényel. Ráadásul a döntést megelőző dilemma is jelentős feszültséggel járhat. Az előbbieket nem mindenki viseli jól. Lásd 'Az emberek gondolkozása' témában, hogy az ember gyakran nem cselekszik okosan.

7

Itt érdemes kiemelni, hogy a választás nem csak lehetőség, hanem igen gyakran kényszer is. A választás ráadásul a döntés imént említett nehézségein túl az alternatív lehetőségekről való lemondással is jár. Például pályaválasztáskor az embernek számos lehetősége van, amiből ki kell választania egyet, ám ezzel egyúttal a többi lehetséges életpálya be is zárul előtte. Részben ezért, részben az áttekintés nehézsége miatt a lehetőségek nagy száma külön gond lehet, sőt olyanok is vannak, akiknek a választás

8

nagyobb probléma, mint a lehetőségek hiánya vagy megteremtése. A választás, döntés képessége is értékes tulajdonság tehát. Lásd a 'Preferenciák és hasznosság' témában a bőség zavarát.

4) A szabadság felelősséggel jár

Úgy saját magunk, mint mások irányában. Rossznak bizonyuló döntéseinkért nem okolhatunk mást, ha pedig döntéseink másokat is érintenek, az ő érdekeiket is figyelembe kell vennünk, és velük szemben is vállalunk kell, ha valami balul üt ki.

3.2. A szabadság társadalmi előnyei és hátrányai

Az előnyökről többet hallani, elég csak a szabadságjogokra, a demokrácia vagy a piac gyakran hangoztatott előnyeire gondolni. Ezért megint csak **a hátrányokról szólok bővebben.**

Az előnyökről lásd a 'Demokrácia és diktatúra' illetve 'A piac előnyei' témákban.

1) A szabadságunkkal árthatunk másoknak

Különösen **mások szabadságát korlátozhatjuk vele.** Például ha én szabadon hallgathatok hangos zenét, a szomszédaim könnyen korlátozva érezhetik magukat abban, hogy csendben legyenek, vagy aludjanak. Hasonlókat lehet elmondani bizonyos bünteteket elkövetők és az azokat elszenvedők szabadságáról is.

2) A szabadság az erőseknek kedvez

Akik kihasználhatják a gyengéket. Lásd például 'A piac gyakorlati hiányosságai' témában, ami a gazdasági életet illeti.

3) A szabadság, mint szlogen és ürügy

A szabadságot nem ritkán, mint szlogent használják, mellyel egységbe lehet kovácsolni és mozgósítani lehet az embereket, és ami szentesíthet bizonyos helyzeteket, tetteket, akkor is, ha más van a háttérben. Lásd az 'Ideológiák' témában a szabadság ideológiáját.

4) A politikai szabadság gyengéi

A demokráciának előnyei mellett számos gyengéje is van, például az, hogy a többség rákényszerítheti az akaratát a kisebbségre, a politikai demagógia veszélye vagy az, hogy feszültségektől terhelt helyeken nehezen tart rendet. De a demokráciánál is van nagyobb politikai szabadság, **az anarchia,** mely **még több problémával jár.** Lásd a 'Demokrácia és diktatúra' témát, valamint az 'Állam' témában az anarchiáról mondottakat.

5) A gazdasági szabadság gyengéi

A szabad piacnak is megvannak a hátrányai. Ilyen az, hogy a piac tervezés, a jövőre való tekintet nélkül, a jelen igényeinek megfelelően mozog, ezáltal pedig felélheti azokat az erőforrásokat, melyekre az eljövendő generációknak nagyobb szüksége lenne, illetve tönkre teheti a környezetet. További probléma, hogy a piac jellemzően növeli az társadalmi egyenlőtlenségeket, valamint a modern társadalom sokféle emberi problémájához is hozzájárul, mint amilyen a stressz, az elanyagiasodás és az elidegenedés. Bővebben lásd 'A

piac elvi korlátai’, ‘A piac gyakorlati hiányosságai’, és az ‘Ember, társadalom és család a modern világban’ című témákban.

(Itt lehet megjegyezni, hogy **a korlátok egyfelől igazságtalanabbá tehetik a világot** (például, ha egy társadalomban nincs átjárás a rétegek között), **de igazságosabbá is** (például, ha a szabad piacot megfelelően korlátozzuk).)

Érdemes még utalni arra is, hogy a **bal és jobb oldali** nézeteket alapvetően az különbözteti meg egymástól, hogy **a szabadság mekkora fokát tartják kívánatosnak** a társadalomban egyrészt politikailag, másrészt gazdaságilag. Lásd a ‘Bal oldal – Jobb oldal’ témában a szabadság két dimenzióját, illetve a bal és jobb oldali táborok különböző társadalmi kérdéseket illető álláspontjait.

6) A társadalmi szabadosság problémái

Tény, hogy a társadalmi normák és hagyományok nem ritkán nyomasztóan hatnak az egyénre, a boldogsága akadályát képezhetik, megakadályozva például, hogy a nem megfelelő helyre születettek egymáséi lehessenek. Ezen túl azonban jelentős előnyeik is vannak, egyfelől útmutatást adva az egyénnek, másfelől támogatva a társadalom rendjét, működését és fennmaradását. Amikor fellazulnak, például utat engedve a szabad párválasztásnak, a házasságok felbontásának vagy annak, hogy az emberek ne alapítsanak családot, az **az egyénre összességében felszabadítóan hathat, a társadalomra viszont káros lehet.** (Persze nem szükségszerűen.) Lásd az ‘Ember, társadalom és család a modern világban’ témában a hosszú távú társadalmi tendenciákról mondottakat.

3.3. Akik nem tudnak élni a szabadsággal

Vannak, akik nem tudnak élni a szabadsággal.

Ami azt jelenti, hogy:

1) Maguknak ártanak vele

Például megszenvedik a kapaszkodók elvesztését, vagy nem tudnak megfelelően dönteni és haladni a választott úton.

2) Másoknak ártanak vele

Például mások szabadságát korlátozzák, erősek lévén kihasználják a gyengéket, vagy nem vállalják a felelősséget a döntéseikért.

3) Mások ártanak nekik vele

Például ha gyengék lévén az erősek kihasználják őket.

Az, hogy ki mennyire képes élni a szabadsággal, **fokozatok kérdése.** Van, aki több, van, aki kevesebb szabadságot tud jól kezelni.

4. A szabadság társadalmi korlátozása

1) Az elnyomó társadalmak szerves része a szabadság hiánya

Ami általában rossz az embereknek, de azért nem feltétlenül. Lásd a 'Demokrácia és diktatúra' témában, hogy az emberek elsősorban nem szabadságra, hanem jólétre és biztonságra vágnak.

2) A társadalom működőképessége és az együttélés érdekében az egyéni szabadságot mindenképpen korlátozni kell.

Egyrészt a **társadalmi forma** érdekében, lásd fentebb a társadalmi rendet védő korlátokat, másrészt pedig a **társadalom tagjai** védelmének érdekében, hogy egyesek szabadsága ne ártson másoknak, esetleg saját maguknak.

A szabadság korlátozásának praktikus mértékével kapcsolatban azt lehet elmondani, hogy...

A szabadság annak való, aki tud vele élni.

Illetve annyira való neki, amennyire tud vele élni.

Lásd ezzel kapcsolatban a 'Gyereknevelés' témában, hogy a **gyerek** akaratának, önállóságának, szabadságának fokozatosan jó teret engedni, illetve az 'Oktatás' témában, hogy az egyre idősebb **diákoknak** fokozatosan érdemes több jogot és szabadságot adni.

A társadalom tagjai szabadságának egy érdekes analógiája a **többsejtű élőlények sejtjeinek „szabadsága”**. Egy többsejtű élőlényben, például az emberben, a sejtek nem csinálhatják azt, amit „akarnak”, mert ezzel az egész szervezetet veszélyeztetnék. Különösen, nem szaporodhatnak kedvük szerint. Mivel a szaporodási hajlam az egysejtűeknél az evolúciós siker egyik záloga volt, ezt vélhetően nem könnyű elérni. Nem is csoda, ha nem ritkán még mindig kibújnak az elnyomás alól: ilyenkor leszünk rákosak. (Hogy a sejteket nehéz koordinálni, az egyik oka lehetett annak, hogy a többsejtű élet megjelenése oly sokáig váratott magára, ahogyan azt az 'Élet és fajok' témában említtem.) Általánosabban összefoglalva: **az alkatrészeknek megfelelően kell szolgálniuk a gépezetet, különben az nem fog működni.**

Lásd még a 'Versengés és együttműködés' témában **az együttműködés kikényszerítését**, vagyis, hogy milyen módon korlátozza a társadalom az egyén szabadságát az együttműködés fenntartása érdekében.

3) A társadalom optimálisabb és fenntarthatóbb működése érdekében a szabadság további korlátozása is indokolt lehet.

Lásd fentebb a **szabadság társadalmi hátrányait**, különös tekintettel a szabadság politikai és gazdasági gyengéire illetve az utóbbiból fakadó környezeti problémákra és az erőforrások felélésére. Meg kell említeni azonban, hogy általában azoknak a problémáknak is vannak egyéb tényezői, melyekben a szabadság hátrányai jelentős szerepet játszanak – így **a megoldásukat sem egyedül a szabadság korlátozása jelenti**. Lásd például a 'Globális problémák' témában, hogy a szabad piac korlátozása segíthet a helyzeten, de mellette ott van mondjuk a szemléletváltás is, hogy a boldogságot kisebb részben keressük az anyagi dolgokban.

Fontos azonban, hogy a szabadság korlátozása a társadalom és annak tagjai érdekében történjen, a korlátozás mellett szóló érveket ne használják ürügyként az elnyomásra.

Végül érdemes kihangsúlyozni, hogy **nem csak** két alternatíva, két szélmegoldás, **a teljes elnyomás és az abszolút szabadság létezik, hanem** a kettő között **egy egész skála**. A szabadság optimális mértékét a körülményeknek megfelelően, e skálán belül kell megtalálni.

Lásd ehhez a 'Demokrácia és diktatúra' és 'A piac alapjai' témákban, hogy **a legtöbb** politikai és gazdasági **rendszer** átmenet, **keverék**.

5. Hatalom

A hatalom azt jelenti, hogy **valaki vagy valami befolyással lehet más boldogságára illetve szabadságára.**

Mint láhattuk, például a formának is lehet hatalma, ami egy élettelen dolog. Ezért is írom, hogy nemcsak valakinek, hanem valaminek is lehet hatalma.

Hatalomról nemcsak **nagyléptékben** beszélhetünk, mint egy ország vagy egy vezető politikus hatalmáról, hanem **kicsiben**, a saját életünkben is.

Például **sok tekintetben függő helyzetben vagyunk**: függünk a hierarchiában felettünk állóktól, függünk a környezetünkben élőtől, függünk anyagilag és érzelmileg, és így tovább. Akiktől függünk, beleértve a hozzánk közel állókat is, mind hatalmuk van felettünk: boldoggá vagy boldogtalanná tehetnek bennünket, elérhetik, hogy a kedvük szerint cselekedjünk.

A **hatalom** egyik fontos tulajdonsága, hogy a „**mennyisége**” **korlátozott**. Ha ugyanis valakinek nagyobb a hatalma, jobban rendelkezhet mások boldogságáról és szabadságáról, az azzal jár, hogy más meg kevésbé. Nem lehet tehát egyszerre mindenkinek nagy a hatalma.

Hatalom alatt állni lehet **elfogadott és kényszerű**.

Egyrészt fentebb már említettem, hogy az emberek elsősorban nem szabadságra, hanem jólétre és biztonságra vágynak. Ha az utóbbiak megvannak, akkor könnyebben alávetik magukat a hatalomnak. **Másrészt** sokan vannak, akik nem túl eredetiek és önállóak, és meglehetősen szeretik, ha megmondják nekik, mit és hogyan csináljanak. **Harmadrészt** a hatalom elfogadását nagyban és kicsiben is segíti a megfelelő legitimitáció, például, ha úgy véljük, hogy az uralkodó Istentől kapta a hatalmát, vagy ha tekintetbe vesszük, hogy a felettünk hatalommal bíró személy gondoskodik rólunk, vagy ha szerintünk jobban tudja, mi a jó nekünk. Lásd az 'Állam' témában a legitimitásról mondottakat.

A hatalom rossz és jó is lehet.

Rossz különösen, ha önkényesen, önző módon korlátozza a szabadságunkat, boldogságunkat, ha visszaélnék vele, vagy ha hozzá nem értők kezébe kerül. De több szempontból lehet **jó** is, például megelőzheti a szabadság fent említett hátrányait, segítheti a szervezést és hatékonyabbá teheti a működést. Nem véletlen, hogy a legtöbb szervezet hierarchikus, még az egyébként demokratikus társadalmakban is. Lásd a 'Demokrácia és diktatúra' témában a diktatúra előnyeit és hátrányait, valamint a 'Vezető és beosztott' témában, hogy milyen a jó vezető illetve vezér.

A realitásokkal számot vetve, kiváltképp azzal, hogy sokan nem tudnak élni a szabadsággal, **a társadalom nem lehet meg hatalom nélkül.**

De ügyelni kell arra, hogy a hatalom a jó arcát mutassa.